114) կը քննէ Հայագէտս ձեռագրաց իրարու հետ ունեցած աղերսն, յատկապէս Երուսաղէմեան բնագրին ուրիշ ձեռագրաց հետ ունեցած կապն եւ առանձնայատկութիւնները. այլեւայլ համեմատութիւններ կը դնէ, ի մասնաւորի Տիշենդորֆեան Երուսաղէմեան, եւ ուրիշ հնագոյն բնագիրները կը քննէ, որուն կը յաջորդէ առանձին գլուխ մը նուիրուած (էջ 115—160) Բոդլեան թ. 2. ձեռ.ին, որ հիմ առնուած է հրատարակութեան, ուր նկատողութեան կ'առնուին նաեւ բազմաթիւ ձեռագիրներ։ Ամէնէն հետաքրքրական բաժինն է գուցէ գրքիս վերջին մասն (էջ 160—163)։ Հայագէտս ձեռագրաց համեմատութեամբ նոր նոր եզրակացութեանց կը յանգի. խնդիր կը յարուցանէ թէ արդեօք Յայտնութեան հայ թարգմանութիւնն կամ լաւ եւս իրեն գոած նախաներբսիսեան բնագիրն նախնաբար հին լատին բնագրէ՞ մը թարգմանուած է եւ յետոյ յոյն բնագրէն սրբագրուած եւ կամ նախնաբար յոյն բնագրէն թարգմանուելով՝ յետոյ լատին ձեռագրաց ազդեցութեամբը աղաւաղուած։ Հեղինակը կը միտի ընդունիլ թէ այս թարգմանութիւնն հին լատին բնագրի մը վրայէն եղած, է որ շատնման է Primasiusի գործածած բնագրին (Հմմտ. Հա. 1906, էջ 50, ծան. 1) եւ յառաջ բերած ապացոյցներն ըստ բաւականի հաստատիչ ալ են. բայց տակաւին քննելի կէտ մըն է այս, վասն զի Հայ գրականութեան մէջ Ե. դարուն լատիներէնէ եղած ուրիշ թարգմանութիւն մը գտնուած չէ։ Լատիներէնի այս ազդեցութիւնն սկսած էր արդէն Դ. դարուն, ըստ Հայագիտիս, երբ Հայաստան քաղաքական յարաբերութեան մէջ էր Հռոմայ արքունեաց հետ Տրգատայ ժամանակը։ Ի վերջոյ կ'եզրակացընէ Հայագէտը թէ "այս թարգմանութիւնը նախնաբար Ե. դարուն կատարուած է, եթէ ոչ Դ. դարուն, հին լատին բնագրի մը վրայէն, եւ կամ գոնէ յոյն-լատին բնագրէ մը, բայց ոչ ասորի բնագրէ, վասն զի այս նախաներբսիսեան խմբագրութեան մէջ ասորերէնի որեւէ ազդեցութիւն չկայ. երկրորդ մեզի ծանօթ ամենահին ասորի բնագիրն Զ—Է դարէն կանուխ չէ„ (Հմմտ. նաեւ Հա. 1906, էջ 50, ծան. 1)։ Թէեւ այս ալ պէտք ենք ըսել թէ ասով տակաւին ամէն դժուարութիւնք չեն հարթուիր. ուստի կը մնան խնդրաւոր կէտեր։ Ասկէ ետքը կու գայ Յովհ. Յայտնութեան հայ բնագիրն՝ Բոդլեան թ. 2 ձեռագիրն հիմ առնուելով. պէտք ենք հոս ալ շեշտել թէ Հայագէտս մեծ խնամք ցուցուցած է հրատարակութեան մէջ. ամենափոքր տարբերութիւնները նշանակած է. գործոյս վերջին մասն կը կազմէ համեմատութիւն մը Էջմիածնի թիւ 922 ձեռագրին եւ Զոհրապի հրատարակութեան։

Գրքիս երկրորդ մասն գրաւած է Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ Պարապմանց գիրքը (էջ 95—143) եւ նորին առ թէոդոս կայսր ուղղած թուղթն Յց. ածի սրբոյ Զատկին (էջ 143—149), որոնց անգլիերէն թարգմանութիւնն ալ ըրած է հայ բնագրին վրայէն (էջ 162—221)։ Նկատողութեան առնուած է նաեւ 1717ի տպագրութիւնը եւ հրատարակութեան համար գործածուած են Ս. Ղազարու թ. 448 եւ 308 եւ Բոդլեան մատենադարանի թ. 20 եւ 96 ձեռագիրները։ Գրութեանս հայ թարգմանութիւնն կատարուած է յամի 715 ձեռամբ Ծանօթ Դաւիթ հիւպատոսին, որ օգնական էր Ստեփ. Սինեցւոյ։ Պարապմանց գրոց յիշատակարանն հրատարակած է նաեւ Մեծ. Հ. Տաշեան՝ Նեմեսիոսի վրայ գրած հետազօտութեան մէջ (Պատր. ուսումնասիրութիւնք. Ազգ. Մատեն. ԺԶ, 1895, Վենետ. էջ 10)։ Յիշատակարանիս կը յաջորդէ (էջ 150—162) ձեռագրաց տարբերութիւնները, որոնք նոյնպէս խնամքով նշանակուած են։ Ե. Պ. Փ.

15. էջ 21f — Թ. 13. 171 — Ի. 2. 208 — Ի. 12. 191 — ԻԱ. 12. 102 — ԻԲ. 2. 196 — ԻԲ. 13. Դաւիթ Հարքացի (տպ. 1903) էջ 16 — ԺԸ. 23. Թուղթ Սահակայ կաթողիկոսի էջ 455 (Գիրք Թղթոց, տպ. 1902) — Ի. 11. Ս. Ալիանաս (տպ. 1899) էջ 282 — Ա. 8. Կոչումն ընծայութեան (տպ. 1832) էջ 270 Ա. 7. էջ 4 — Բ. 17. 161 — Ե. 5.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԿՆՆՍՍԱԳՐԱԿԱՆ — Սարգիս Արքեպ. Սարաֆեան եւ իւր ժամանակը 1720-1775. 331: — Թէոդորոս Գոզոչայեան (պատկերազարդ). 337:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ — Ակնարկ մը հայ իրաւանց պատմութեան վրայ եւ 8. Կարստի նոր երկասիրութիւնները. 339:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ — Նոր ի քննական ուսումնասիրութիւն. 344:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ — Հայ-Վրական յարաբերութիւնք Դ-Ի դարուց մէջ. 347.

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ — The armenien version etc.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. ԳԱԲՈՒԱՏԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՅ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

digitised by A.R.A.R.@